

מכון ירושלים לאסטרטגיה ולביטחון

The Jerusalem Institute
for Strategy and Security

שנה למלחמה באוקראינה

קובץ מאמרים

מבוא

אחת המטרות שהציב לעצמו מכון ירושלים לאסטרטגיה ולביטחון הנה העמקת הדיון הציבורי בנושאי חוץ וביטחון. במסגרת זו נערכים ימי עיון וסמינרים לציבור הרחב.

קובץ זה של הרצאות הוא תוצר של ערב עיון שנערך ב-כ"ה שבט, תשפ"ג ה-16 בפברואר, 2023 בנושא *שנה למלחמה באוקראינה*.

רוסיה פלשה לאוקראינה ב-24 בפברואר. במקביל למתקפה הקרקעית, הטיל צי הים השחור מצור על נמלי אוקראינה. הפלישה הייתה שיאו של עימות בעצימות נמוכה בין שתי המדינות על רקע שאיפתה של אוקראינה להתחבר למערב. כבר ב-2014, כאשר חל שינוי בשלטון באוקראינה, רוסיה כבשה את חצי האי קרים ובדלנים פרו-רוסיים במזרח המדינה השתלטו על שטחים באזור דובר הרוסית, דונבאס.

המלחמה באוקראינה אינה עימות צבאי בזירה משנית. היא מתנהלת בלב אירופה והיא בעלת משמעויות רחבות הקף לגבי מבנה המערכת הבינלאומית, התפתחות היחסים הבינלאומיים, ואופי המלחמות העתידיות.

קריאה נעימה.

פרופ' אפרים ענבר

נשיא המכון

תוכן העניינים

4. ע. _____ האופציות הרוסיות - סא"ל מיל' דניאל ראקוב
10. ע. _____ ההבטים הצבאיים - ד"ר יגיל הנקין
15. ע. _____ המערכה האווירית - ד"ר עוזי רובין
21. ע. _____ הדילמות האמריקניות - פרופ' איתן גלבוש
25. ע. _____ השלכות המלחמה באוקראינה על ישראל - פרופ' אפרים ענבר

לצפייה בהקלטה של ערב העיון סרקו את הקוד.

האופציות הרוסיות

סא"ל מיל' דניאל ראקוב

המאמר מתמקד בהערכת המצב הרוסית והאוקראינית בחלוף שנה למלחמה, ומסביר מדוע אין לפי שעה אינטרס לאף אחד מהצדדים לסיים את הלחימה, באופן המעלה את הסבירות של הימשכות המלחמה לתוך 2024 לפחות.

הערכת המצב מהזווית הרוסית

בתום שנה למלחמה קשה שלא לשוב ולהיזכר באמרת הכנף המיוחסת לביסמרק, או למטרניך, או לטליראן, ש"רוסיה אף פעם אינה חלשה כפי שהיא נראית ורוסיה אף פעם אינה חזקה כפי שהיא נראית". חרף הכשלים בתכנון ובניהול המערכה, סנקציות כלכליות ומאמצי בידוד מדיני – רוסיה משמרת יכולת ונחישות להוסיף להילחם.

האופן שבו פוטין מדבר על מטרות המלחמה של רוסיה הוא עמום למדי, באופן מכוון. האם הוא רוצה עדיין את כל אוקראינה, או שיסתפק בדונבאס בלבד? מה חשוב לו יותר – שטח באוקראינה או נרטיב "עמידה איתנה" מול המערב? הוא הפך את המלחמה למהלך המדיני החשוב בחייו, ולא יסיים אותה מרצונו, אלא אם יוכל להציג את הפסקת האש כהישג מדיני. בפועל, בעת הנוכחית ובראייה של כשנתיים קדימה לפחות, לא מזוהה כורח אקוטי (פנימי, כלכלי או דיפלומטי) שידחף אותו לסיים הלחימה, ולכן צבא רוסיה נערך למלחמה ארוכה.

בזירת הפנים הרוסית - המלחמה אומנם גרמה לטלטלתה, אך הוכיחה שפוטין יודע לשלוט בציבור הרוסי טוב משהמערב העריך. אין כיום אלטרנטיבה פוליטית פעילה לשלטון פוטין ומקורביו, ולא נשאר מרחב פעולה לגיטימי עבור אופוזיציה. שיטת פוטין בנויה על דחיקת האופוזיציה מחוץ למדינה, ובעקבות המלחמה מי שבחר להישאר ולהתנגד לקרמלין באופן גלוי הוכנס לכלא. רוב הציבור והאליטה או שתומכים ביעדי המשטר והשתכנעו שבאמת נלחמים ב"משטר נאצי" באוקראינה, או שסבורים שהמלחמה העמידה את רוסיה בפני איום של "להיות או לחדול", או שכשוט מעדיפים לברוח מלחשוב על הנושא.

פוטין אומנם בן 70 וניכרים מאבקים באליטה, אך רבים בתוכה מרוויחים מהמצב – השתלטות על נישות עסקיות של חברות מערביות שעזבו את רוסיה, או מעורבות בכלכלת מלחמה או בתעשיית עקיפת הסנקציות. בחלוף שנה, חברי האליטה השלטונית הרוסית ובני משפחותיהם נחשבים באוקראינה ובמערב כשותפים למלחמה, ולכן חלופת הפלת פוטין תפגע בהם.

במישור הכלכלי - הסנקציות המערביות הן אומנם חסרות תקדים, פגעו בענפים שלמים במשק הרוסי, ותעכבנה בטווח הארוך את התפתחות הכלכלה, בייחוד בתחום הטכנולוגי, אולם הן מלאות חורים, באופן שאפשר לרוסיה בשנה האחרונה להרוויח כסף רב, כך שהתמ"ג הרוסי התכווץ ב-2022 רק באחוזים בודדים. במערב הבינו בראשית המלחמה שככל שהסנקציות תהיינה הרמטיות יותר כך גם המערב והכלכלה העולמית ייפגעו יותר, והדבר נגע בעיקר לנושא ייצוא מוצרי אנרגיה. הסבבים הרבים של הסנקציות סתמו חלק מהחורים בשנה החולפת, אך האופן המדורג שבו הושטו אפשר לרוסיה להתרגל ולמצוא התאמות חלקיות.

ברמה המקרו-כלכלית המשק הרוסי איתן, שכן טכנוקרטים, כלכלנים מוכשרים, מקבלים מרחב פעולה מפוטין לניהולו, והמשק הרוסי במידה רבה מתפקד לפי עקרונות כלכלת שוק. צריך לזכור שפוטין הכין את הכלכלה הרוסית ללחימה ולבלימת זעזועים כלכליים בתגובה לסנקציות שהוטלו על רוסיה בעקבות סיפוח קרים ב-2014. המשק הרוסי הפך לאוטרכי יותר במוצרי יסוד, וצבר יתרות מט"ח שרק חלקן הוקפאו על ידי בנקים מערביים.

התרגלות הציבור למלחמה מייצרת מנורמליות. מרבית האזרחים הרוסיים אינם מרגישים באופן יום-יומי את הלחימה בשל ריחוקם מחזית אוקראינה, ומנהלים חיים נרגילים, בדומה למצב שלפני המלחמה. חלק מכוח אדם טכנולוגי שמיהר לברוח בחודשי המלחמה הראשונים, מתחיל לשוב לרוסיה. בטווח הזמן של כשנתיים לפחות, חרף האתגרים הרבים, הקופה של פוטין מלאה דיה כדי שיוכל להמשיך להילחם.

מישור יחסי החוץ - הרוסים, חרף מאמצי הבידוד המדיני המערביים, הצליחו לשמר את סין, הודו, ומדינות "הדרום הגלובלי" (לרבות מדינות המזרח התיכון, אפריקה, אסיה ואמריקה הלטינית) בעמדה ניטרלית, מה שמאפשר לקזז מהשפעת הסנקציות המערביות. מדינות אלה מסרבות לשלם מחירים כלכליים בשביל לקדם אידיאלים של ליברליזם ודמוקרטיה מערביים, ודבקות באינטרסים ייחודיים שלהן. הודו הגדילה את רכש הנפט מרוסיה ביותר מאלפיים אחוזים, ואילו סין הגדילה באופן ניכר את הסחר הכולל עם רוסיה. מדינות קרטל הנפט OPEC Plus, הנשלט על ידי רוסיה וסעודיה, עמדו בלחצי הממשל האמריקני בשביל לדחוק את המחירים כלפי מעלה. ריאד לא עזבה את השותפות האנרגטית עם רוסיה, אף על פי שהיא אחת מבעלות הברית הוותיקות והמסורתיות של ארצות הברית.

מנגנוני התעמולה ולוחמת המידע הרוסיים אומנם אינם מצליחים לשכנע את ה"מיינסטרים" במערב, אך מצליחים לחלחל ולהשפיע על השוליים משמאל ומימין בחלק ניכר מהמדינות המערביות.

בקרמלין מעריכים שהזמן פועל לרעת המערב, שרוסיה תצליח להחזיק מעמד, ואילו במערב תשתלט בשנים הקרובות העייפות מאוקראינה, שתוביל לצמצום הסיוע וללחץ על קייב להתפשר. **המישור הצבאי** - רוסיה תכננה את המלחמה באופן כושל, והפסידה חלק ניכר מהשטחים שכבשה בימים הראשונים למלחמה. חרף זאת, רוסיה עשתה בשנה האחרונה התאמות רבות בדרך שהיא מנהלת את הלחימה. ההתאמות אינן יעילות ואינן "אלגנטיות", אך מסייעות לה להדוף מתקפות נגד אוקראיניות בשטחים שרוסיה עוד מחזיקה, להציגם כשייכים לה, ולא לאפשר את סיום מעשי האיבה. הפאניקה אחזה בצבא רוסיה רק בימי הלחימה הראשונים ובהתמוטטות החזית באזור חרקיב בספטמבר 2022. לאורך רוב השנה החולפת הצבא התארגן למתקפה בחזית רחבה, וכשנדרש לסגת עשה זאת באורח סדור יחסית.

בחצי השנה האחרונה צבא רוסיה השקיע בהגנה סדורה, בתוואי קרקע שקל יותר להגן עליו (מעבר לנהר הדנייפר), בחפירות של שוחות ובעיבוי שורות חייליו (באופן ששחק את היתרון המספרי שממנו נהנה צבא אוקראינה לאורך 2022). מאז הנסיגה הרוסית מחרסון בנובמבר 2022 אוקראינה מתקשה לשחרר שטח. הצבא הרוסי מצליח להשיג נשק, "מהיקב ומהגורן", על ידי הפעלת התעשייה הרוסית במתכונת חירום, מאיראן, מצפון קוריאה. סין מסייעת לפחות ברכיבים שתחת סנקציות (אך המערב מתריע, שייתכן שתשלח גם נשק בקרוב). נותרו לצבא רוסיה בעיות רבות בנשק, בלוגיסטיקה, וחורים בהגנת השטח הרוסי, שהינו רחב מדי מכדי שניתן יהיה להגנה הרמטית, אך בינתיים רוסיה מחזיקה מעמד ומצליחה לפתח מתקפות, גם אם אלה אינן יעילות במיוחד, ובזבזניות בהיבטי חימוש ואבדות בקרב החיילים.

הערכת המצב מהזווית האוקראינית

אוקראינה נאבקת על ריבונותה, והינה שחקן מרכזי המעצב את הדינמיקה של המלחמה. ניסיונות מוסקבה לזלזל בה כשחקן עצמאי ולהציגה ככלי שרת של המערב הם התכחשות למציאות, בדומה לטענות התעמולה הערבית בעבר שישראל היא כלי שרת של האימפריאליזם המערבי. הנשיא זלנסקי הצליח למצב את אוקראינה כמעין מצפון ערכי קולקטיבי של העולם המערבי, באופן שמחבר את המלחמה באוקראינה למסגרת התחרות בין המעצמות הגלובליות. הפגיעה הרוסית באוכלוסייה האזרחית באוקראינה מאפשרת לזלנסקי להתחבר לאידיאלים של הדמוקרטיה הליברלית המערבית, ולטעון שאוקראינה הדמוקרטית נאבקת במעוז הדיקטטורה הרוסי בשם המערב ככוח קדומני. מסגרת התייחסות זו מסייעת מאוד לקייב להפעיל לחץ על ממשלות המערב דרך החברה האזרחית במדינותיהן ולדחוק כלפי מעלה את "תקרת הזכוכית" של קטלניות הסיוע

הצבאי והיקף הסיוע הכלכלי שמוענק לה. מדינות המערב מעוניינות לנהל את העימות עם רוסיה בסיכונים מופחתים, אך היכולת של קייב לתאר את העימות במונחים ערכיים משכנעת אותן ליטול סיכונים רבים יותר מול מוסקבה.

זירת הפנים האוקראינית - מצב החירום המלחמתי מאפשר לזלנסקי גם לחזק את עוצמתו הפוליטית מבית. הוא נהנה מפופולריות חסרת תקדים, ומוקדי כוח פוליטי חלופיים נחלשו עד נעלמו. במערכת הפוליטית והציבורית האוקראינית מזוהה נחישות להמשיך להילחם ולא להגיע לפשרה עם רוסיה. אוקראינה שילמה מחיר יקר, שהינו כביכול "הישג" לפוטין, בדמות שינוי המציאות הדמוגרפית במזרח המדינה. יש היום 8 מיליון פליטים מחוץ לאוקראינה, וכ-6 מיליון עקורים בתוכה. חלק ממרחב זה נמצא תחת כיבוש רוסי וספג את עיקר ההרס במלחמה, אולם המלחמה העלימה את הקבוצה הקטנה של אוהדי רוסיה באוקראינה שהתקיימה לפני המלחמה. החברה האוקראינית מלוכדת מאוד, אנטי-רוסית ונכונה לשאת מחירים כבדים עד להסגת רוסיה מכל שטחי אוקראינה.

מישור המשאבים - אוקראינה הצליחה להבטיח לעצמה עשרות מיליארדי דולרים של סיוע – תקציב לצבא ולמשק שיספק לממשלת זלנסקי אופק של יכולת להילחם לכחות עד סוף 2023 (והבטחות פוליטיות, אך לא מתוקצבות באותו היקף, מעבר לכך).

המישור הצבאי - צבא אוקראינה נתפס כעת על ידי מדינות המערב והציבור האוקראיני כאוחז ביוזמה האסטרטגית ומסוגל לחדש מתקפה בחודשים הקרובים. יש לו נשק, חלקו מערבי ועדיף באיכותו על זה הרוסי, יש לו כוח אדם ניכר ומעטפת ליווי מודיעינית, לוגיסטית והכשרתית מערבית. האוקראינים מאמינים, כי מתקפת הנגד שלהם, שעשויה להתמש בחודשים הקרובים, תסב לרוסים פגיעה קשה.

בנסיבות אלה אין לממשלת אוקראינה אילוצים מידיים פנימיים, כלכליים או צבאיים לסיים את הלחימה, וגם לא רצון לכך. יתרה מכך, לו ירצה זלנסקי להתפשר, ייתכן שייתקל בהתנגדות ציבורית שתפגע בו פוליטית. קייב דוחה לחצים להתפשרות, הכניסה לחוק איסור להידבר עם פוטין, ומנצלת את צו ההסגרה שהוצא נגד פוטין מטעם בין הדין הפלילי הבינלאומי (ICC) כנימוק נוסף מדוע לא לנה"ל משא ומתן עם מוסקבה.

סיכום

התבוננות על מערכת השחקנים המורכבת – רוסיה, אוקראינה והמערב (וברקע, סין, הודו ו"הדרום הגלובלי") – מגלה שנכון לעכשיו אין לאף אחד מהשחקנים הבולטים אינטרס לעצור. עבור פוטין

וזלנסקי הסיכונים הכרוכים להפסקת הלחימה נראים משמעותיים יותר מהתמשכותה, שבה כל אחד מהצדדים עדיין מקווה לגבור. גם בצד המערבי לפי שעה לא ניכר לחץ פוליטי או ציבורי לעצור, נשמר האינטרס בהחלשת רוסיה ומניעת מצב שתסיים את הלחימה עם הישגים משמעותיים. במערב גוברת התחושה שהצליחו לשים את האצבע על קו הזהירות שמאפשר לצמצם סיכונים להידרדרות למלחמה ישירה עם רוסיה.

מורכבות המערכת, ריבוי הגורמים המשפיעים ובפרט אי-ודאות לגבי מה שיקרה בשדה הקרב מייצרים אי-ודאות גבוהה לגבי האופן שבו ייראו החודשים הקרובים – עד סוף 2023. ניתן להעלות שלושה תרחישים עקרוניים.

התרחיש הראשון, ובעל הסבירות הגבוהה ביותר בעת הזו, הוא שקו החזית בין אוקראינה לרוסיה לא ישתנה באופן דרמטי. הצבא הרוסי עלול להתברר כחזק דיו מבחינה הגנתית כדי למנוע מאוקראינה שחרור שטח. בלימת המומנטום שהאוקראינים נהנו ממנו מאז סוף קיץ 2022 עלולה להחזיר למרכז הבמה את השאלה האם על אוקראינה להתפשר, והדבר עלול לייצר קרקע פורייה ליוזמות הפסקת אש או הסדר רחב יותר. אפשר שבחירות 2024 ופילוג מפלגתי בארה"ב יתרמו לכך. עם זאת, היעדר הכרעה עלול לתרום להמשך עניין הצדדים להמשיך לנהל את המלחמה במתכונת דומה לנוכחית.

התרחיש השני, שבו רוסיה מצליחה לחדש את תנופת הכיבושים באוקראינה הינו בעל סבירות נמוכה מאד בעת הזו. מתקפות הצבא הרוסי מאז סוף החורף נראות חלושות ומתאפיינות בקצב שחיקה גבוה של ציוד, תחמושת וכוח אדם רוסיים. אם בכל זאת יתברר בשדה הקרב כי צבא רוסיה התגבר על חולשותיו והצליח להשתקם, ולהפך, שחוזקות צבא אוקראינה אינן מספיקות – הדבר עלול להעלות שני קווי טיעונים מתחרים במערב. מצד אחד, יתחזקו הספקות כמה נכון להוסיף ולהשקיע בסיוע לאוקראינה. מנגד, סביר שבכל זאת יגבר קו הטיעונים שהמערב אינו יכול להרשות לעצמו להפסיד, ולכן צריך לתת לאוקראינה יותר נשק ונשק קטלני יותר, ויכול להיות שסיוע אינטנסיבי יותר.

התרחיש השלישי, הנפיץ ביותר ובעל סבירות בינונית, עלול להתפתח אם בקרבות החודשים הקרובים יתמוטטו הקווים הרוסיים ויתאפיינו בפאניקה, בדומה למרחב חרקיב בספטמבר 2022. הדבר עלול לשקף שרוסיה פחות או יותר הגיעה לקצה היכולת הצבאית הקונבנציונלית שלה. בתרחיש הזה אנחנו נשוב ונשמע עליית מדרגה ברטוריקה הגרעינית ממוסקבה. אין זה אומר שהרוסים ימהרו להפעיל נשק גרעיני. עם זאת, בין הצהרות מתלהמות ובוטות לבין הפעלת נשק גרעיני קיים מנעד גדול מאוד של פעולות שרוסיה יכולה לעשות כדי להלחץ את המערב. הנשק

הגרעיני היה מעצב חשוב במלחמה עד כה: הוא הגביל את היקף ואיכות הסיוע המערבי שניתן לאוקראינה מחשש להידרדרות ישירה למלחמה גרעינית עם רוסיה. הרוסים משחקים על החשש הזה, והוא נלקח ברצינות בבירות המערב. כדי לשוב ולהגביר את החשש המערבי מנשקם הגרעיני הרוסים יכולים להצהיר על הפחתה נוספת של מחויבות לאמנות בקרת נשק, לנקוט צעדים גלויים להכנת ניסוי גרעיני ואף להעביר מערכות נשק גרעיני לכוננות מוגברת. הרוסים אינם רוצים להשתמש בנשק גרעיני, הסבירות להפעלתו נותרה נמוכה, אך נאשות רוסית תקרב תרחיש של הליכה על הסף.

ההיבטים הצבאיים

ד"ר יגיל הנקין

להזכירנו, אנחנו בשלב הרביעי של מלחמת רוסיה-אוקראינה שהתחילה כמעט בדיוק לפני שנה, ומעטים מאוד, בוודאי לא מי שתכננו אותה, חשבו שהיא תימשך כל כך הרבה זמן. אני בוודאי לא חשבת.

השלב הראשון היה מה שידוע בתור "הקרב על קייב", שזה שם קצת מטעה, כי מדובר בעיקר על החודש הראשון של המלחמה שבו היו גם הקרב על קייב וגם מהלכים נוספים: הרוסים ניסו ונכשלו להפיל בעצם את ממשלת זלנסקי, ניסו והצליחו לפתוח מסדרון קרקעי מחצי האי קרים שבשליטתם לעבר מחוזות דונצק ולוהנסק, שגם כן בשליטתם, ולהרחיב כיבושים במקומות שונים.

אחרי השלב הזה, שבו הם נתקעו וספגו אבדות כבדות אבל השיגו הישגים מסוימים, התחיל שלב ארוך של שחיקה הדדית.

השלב ההוא הסתיים בסוף הקיץ כשהאוקראינים יצאו לשתי מתקפות נגד בחרסון ובחרקוב, ואני חושב שהביטוי "טאטאו" יתאים מאוד לתיאור מה שהם עשו לרוסים. הרוסים איבדו בתוך זמן קצר אלפי קילומטרים מרובעים, וחלק גדול מההישגים שלהם, שלקח להם חודשים להשיג, אבדו ואינם.

ההתקפה האוקראינית מיצתה את עצמה והובילה לשלב שבו אנחנו נמצאים עכשיו, הוא השלב שיש בו עדיין שחיקה הדדית וכולם מחכים עכשיו כמובן לראות האם רוסיה מתכננת איזושהי הפתעה במלאות שנה למלחמה, או שהאוקראינים יקבלו את כל משלוחי המנות שהמערב מבטיח להם ויוכלו לצאת בעצמם למתקפת נגד.

במילים אחרות, אנחנו לא יודעים את הסוף.

מה שאנחנו כן יודעים זה את ההתחלה. אפשר לומר במילותיו של לאונרד כהן שהמלחמה הזאת הייתה "New skin for an old ceremony". זאת אומרת, במידה רבה אנחנו רואים כמה פיתוחים חדשים, כמה שינויים והרבה מאוד מהישן, כולל דברים שאני לא חושב שמישהו דמיין אותם כל כך, כמו לוחמת חפירות מתמשכת בסגנון מלחמת העולם הראשונה. כולל קרבות מטווח קצר, כולל מטחי ארטילריה כבדים,

כולל אנשים שזורקים אבנים זה על זה בתוך קרב. טוב, איינשטיין כבר אמר שהוא יודע באיזה נשק יילחמו את מלחמת העולם הרביעית אבל לא את השלישית, אז בינתיים עוד לא הגענו לשלישית אבל אבנים ומקלות כבר משמשים פה ושם.

הדבר הנוסף שחורג, נקודת פתיחה שחורגת קצת מהתחום הצבאי אבל חייבים להזכיר אותה. עכשיו אני אצטט, או אעשה פרפרזה על מילותיו של ג'ון לנון: כל העולם המערבי למד שמלחמה זה לא מה שקורה למישהו אחר כשאתה עושה תוכניות. זאת אומרת, האירופאים חיו בתקופה מוזרה מאוד, סטייה היסטורית מאז 1945 שבה הם יכולים להיוולד, ללכת לבית הספר, להיכנס לעבודה, להתחתן או לא – בכל זאת אירופאים – להוליד ילדים או לא, לצאת לפנסיה ולמות מקורונה, וכל הזמן הזה המדינה שלהם לא תפלוש לאף מדינה בסביבה ולא להפך. זה מצב כל כך חריג עד שהם חשבו שזו נורמה שמתרחשת אצל כולם.

אבל בפועל, כיוון שבני אדם הם בני אדם, לא הגענו עדיין כנראה למצב שבו מלחמה יצאה מסל האפשרויות, אף על פי שהרבה מאוד מומחים טענו בעבר הקרוב שכך היה. בסופו של דבר, המלחמה הייתה תזכורת לאירופה שזה נמצא על סף הדלת שלה. זה היה אולי מהמם במיוחד לא רק בגלל ההבנה שאירופה קצת חסרת הגנה מול פלישה רוסית על כל בעיותיה, אלא שגם הצבא האוקראיני אם היה מתחשק לו לפלוש מערבה היה נתקל במעט מאוד התנגדות, כי מדובר כיום בצבא הגדול ביותר באירופה המערבית.

המלחמה חשפה את הצבא הרוסי במידה רבה כצבא פוטיומקין, או כמו שאומר ידידי ההיסטוריון דוד גנדלמן, "הציבו לעצמם מטרות סובייטיות אבל בלי אמצעים סובייטיים". אנחנו ראינו פיקוד גרוע, ראינו ציוד איום ונורא, ראינו שלומיאליות בתכנון, שלומיאליות בביצוע, רשלנות פושעת בהרבה דברים, טיפול רפואי לקוי, הרשימה תגמור לי את כל ההרצאה.

המצב הזה הפתיע בכל זאת חלק גדול מהמומחים הצבאיים בעולם. לא מכיוון שהם טיפשים, אלא מכיוון שהוא מלמד אותנו משהו אחד, שחלון הראווה לא בהכרח מייצג את השאר. כשמומחים הלכו וביקרו את הצבא הרוסי הראו להם כמה יחידות טובות, והנחת היסוד באקסטרפולציה שאם זה מה שהיחידות הטובות יכולות לעשות, היחידות האחרות כנראה יכולות לעשות בינוני, אבל זה כוח רציני. הסתבר, בדיעבד, ראינו את זה מהר מאוד בקרב על קייב, שיש להם יחידות טובות, למשל חטיבה 45 שהתקיפה את הוסטומל, באמת תקפה לא רע בכלל. הבעיה הייתה שמי שמסביב לא סיפק את הסחורה, ולא סיפק אותה בצורה ספקטקולרית ממש.

אז כתוצאה מכך, הרבה מאוד הערכות מראש לגבי הצבא התגלו ככושלות. אני חושב שזה גם כן לקח שצריך לשים לב כשמסתכלים על חלונות ראויה של צבאות. צריך להסתכל על התרבות שמולידה אותם ואולי נלמד יותר.

הדבר הזה חשוב במיוחד כי בעשור שלפני כן, בעצם מאז 2008, בעשור שלפני המלחמה, כל המערב בערך הסתכל די בדאגה על רוסיה, המציא לעצמו את מה שידוע בתור "דוקטרינת גרסימוב". גרסימוב, הרמטכ"ל הרוסי, מעולם לא ידע שזו דוקטרינה עד שהוא כנראה קרא את התרגום לרוסית של המאמרים האנגליים שסיפרו לו שהוא המציא דוקטרינה. אבל הנקודה, דיברו על לוחמה היברידי, מושג שאגב אינו מופיע כלל בכתבים צבאיים רוסיים שאני הצלחתי למצוא, והנקודה הייתה שזה תרם להערכה. כי הרוסים, צריך לומר, עשו כמה דברים מוצלחים. הם הצליחו מול גאורגיה, ההתערבות שלהם בסוריה הייתה מוצלחת מאוד במובן זה שבשאר אל-אסד עוד שם. הם התערבו בדונצק ולוהנסק והשיגו שם הישגים. וכל הדברים האלה, ביחד עם התפיסה, ביחד עם ניסיונות התערבות שלהם, לוחמה פסיכולוגית והכול, שכנעו את המערב שיש לנו פה עסק עם צבא רציני. זה שכנע גם את רוסיה. זה לא שהמערב הוליך את עצמו שולל יותר ממה שהרוסים הוליכו את עצמם שולל. אבל זה לקח גדול מאוד, שצבא שבנוי למטרה מסוימת אינו יכול בהכרח לקחת את עצמו ולעשות משהו אחר לחלוטין ולצפות שהתוצאות תהיינה טובות באותה מידה. את הלקח הזה, כמדומני, למדנו ב-2006 רק כדי לשכוח אותו כמה שנים אחר כך. גם הרוסים למדו אותו. זו תהיה טעות מבחינתנו להסתכל על כל מה שהם עשו לפני אוקראינה במשקפיים של אוקראינה. מה שהם עשו לפני אוקראינה, כולל ההצלחות שלהם, היה כי הם נקטו גישה מסוימת עם מטרות מוגבלות, עם אמצעים, עם מטרות שהתאימו לאמצעים שברשותם ועם אסטרטגיה שהתאימה למה שהם היו יכולים להשיג. ובאוקראינה עלה להם קצת השתן לראש, והם תכננו תוכנית שהייתה מבוססת על אמונה שהאוקראינים לא באמת רוצים להילחם, וכנראה על הונאה עצמית רבה. אבל העניין הוא שגם בלי זה, צבא שבנוי למלחמה קונבנציונלית לא תמיד מצליח במלחמת גרילה. האמריקאים יכולים לספר לנו כמה דברים על זה. צבא שבנוי ומשיג הישגים לא רעים בכלל בלוחמה היברידי, בלוחמה לא קונבנציונלית וכיו"ב עלול להתקשות מאוד לשכפל את זה כשהוא נמצא במאבק מול צבא סדיר אחר שאינו שותף לתכנון שלו.

זה מוביל אותנו לעובדה שכמו שנפוליאון אמר, או לפחות מיוחס שלא בצדק לנפוליאון ואולי בצדק לעוד חצי תריסר אנשים, "אלוקים ניצב לצד הגדודים הגדולים". החל מהתפרקות ברית המועצות, רוב צבאות המערב הלכו לכיוון של צבאות מתנדבים, צבאות שכירים, מה שאצלנו קוראים בטעות "צבא מקצועי". התברר שיש לצבאות הללו בעיה: אי אפשר להגדיל אותם מהר. חילקו הרבה שבחים לרמטכ"ל האוקראיני, ובצדק, אבל אם לרמטכ"ל האוקראיני היה צבא קטן, כל זה לא היה עוזר לו, כי הבעיות שהיו לו הן בעיות שהוא לא יכול היה לפתור אותן רק בטכנולוגיה ומל"טי "באירקטאר", ורשתות קשר לווייני שאילון מאסק

מביא ורקטות "היימארס". הבעיות שהיו לו היו בעיות שדרשו כוחות גדולים על פני שטח גדול, וזו הסיבה שאוקראינה נקטה מדיניות דרקונית מאוד כבר מתחילת המלחמה, של מניעת גברים מלצאת. זה לא שאת כולם צריכים כרגע, אבל הכמה מאות אלפים שיש בלחימה, פלוס השחיקה הצפויה, כפי שאנחנו רואים בבאחמוט, פלוס העובדה שהאוקראינים מתייחסים ברצינות לרוסים ולא נוטים לזלזל בהם למרות התבוסות – כל אלה כבר מובילים אותנו למחשבה שהם יצטרכו צבא גדול ועתודות גדולות גם בהמשך.

אנחנו ראינו שהרוסים, מצד שני, מתקשים מאוד, אחרי שהם עדיין עם גיוס חובה כלשהו, אבל עם הרבה פחות ממה שהיה בעבר, ועם צבא שהתבסס בתודעתם על הרעיון של "צבא קטן וחכם", משפט שאני חושב שמתאים בערך לכל התפיסה הזאת בהרבה צבאות מאז שנות ה-90 ועד היום. הסתבר להם שכשהם צריכים להגדיל את הצבא הקטן והחכם, הם מצליחים למחצה: הם מקבלים צבא שהוא לא חכם, אבל לא מקבלים צבא גדול. הקשיים שיש להם עכשיו בגיוס נבעו מזה שהם התחילו עם צבא קטן ובלי מערכת גיוס מילואים רצינית. אבל צריך לזכור שהיכולת שלהם לייצב את הקו, להתקדם קצת ולהשיג הישגים, נבעה בכל זאת מהיכולת לגייס. אנחנו מסתכלים בזעזוע מוצדק על גלי מגויסים רוסים שנשלחים בלי הכנה להסתערות ונטבחים בהמוניהם, אבל בסופו של דבר עבור פוטין, שכנראה פחות אכפת לו מאבדות ולא נראה שהן משפיעות כרגע על דעת הקהל הרוסית בצורה קיצונית – ההישגים האלה שווים. בלי החיילים הנוספים האלה, בלתי מאומנים ככל שיהיו, הוא היה במצב הרבה יותר גרוע. הגדודים הגדולים עדיין משחקים פה תפקיד, וכל כוח שבונה, כל צבא שמתכנן להתבסס אך ורק על טכנולוגיה כדי לנצח את המלחמה עם כוח צבאי קטן ומיומן, עלול למצוא את עצמו בצרות צרורות אם המלחמה לא תהיה בדיוק כמו שהוא ירצה.

הקרבות שאנחנו רואים עכשיו באוקראינה, וזה המאפיין הצבאי הגדול ביותר, זה שוב כמו שאמרתי עם לאונרד כהן, זה ערבוב של ישן וחדש. אנחנו רואים את העתיד ואנחנו רואים את העבר. אנחנו רואים את המל"טים, את המטוסים הלא-מאוישים, אבל מה שאנחנו רואים עוד זה שהם מחזקים את הכוח של המשימות הישנות. זאת אומרת, ככל שעושים רעש ממטוס, ממל"טים מתאבדים או ממל"טים שהאוקראינים מפעילים כדי להשמיד טנקים רוסיים ולנצח בתחרות העפת צריח למרחק לשנת 2022, עדיין השימוש העיקרי הוא לקחת את מה שעשו הרבה שנים (חיל הרגלים או חיל השריון תמרן, חיל הרגלים יצא לסיור, הארטילריה הפעילה פגזים טיפשים וכן הלאה), לקחת אותו, לשפר אותו מאוד עם הטכנולוגיה המתקדמת ולהשיג יכולות שלא היו בעבר. מאוד פשוט באופן יחסי לעשות את זה, הרבה יותר פשוט מלהשיג אוסף של מל"טים תוקפים. אף על פי שבקרוב נראה כבר יכולות די מרשימות בתחום הנחילים, עדיין היכולת של כל חייל פשוט לקחת רחפן פשוט ולהעביר אותו מעבר לגבעה כדי שיספר לו איפה האויב היא יכולת

שעושה שינוי גדול מאוד בשדה הקרב, היא משרתת עוד יותר מי שאין לו אלטרנטיבות בדמות חיל אוויר, ולמשל חיזבאללה יוכל לשכפל אותה בקלי קלות ובהוצאות קטנות. בתחילת המלחמה, ולאור הביצועים הגרועים של הטנקים הרוסיים, שמענו הרבה מאוד נבואות על זה שהטנק מת ויצא מהאופנה לגמרי. מישהו שכח לספר את זה לאוקראינים, כי מתחילת המלחמה ועד עכשיו הם מבקשים טנקים, טנקים, טנקים ולקינוח עוד טנקים. עד לרמה שהם מוכנים לקבל אפילו את טנק ה"צ'אלנג'ר-2" הבריטי, שמתאפיין בזה שהתחמושת שלו אינה תואמת לשום דבר אחר שהם יוכלו לקבל אי פעם. היא יחידה במינה, במילים אחרות: סיוט לוגיסטי. אבל הם מוכנים לקבל את הסיוט הלוגיסטי הזה כי הטנקים מאפשרים להם את כוח האש, מיגון וניידות שלמרות כל הבעיות חיוניים בשדה הקרב המודרני.

בסופו של דבר, אני חושב שאפשר לומר שיש נטייה לראות את הטכנולוגיה יותר מאשר את הטקטיקה והאסטרטגיה. כשהרוסים נכשלו בהתחלה, הנטייה המערבית הראשונה, מכיוון שהמערב אוהב מאוד טכנולוגיה (גם אני, בסדר, אני מערבי), היא להסתכל איפה טכנולוגיה א' עדיפה על טכנולוגיה ב'. בסופו של דבר השאלה הייתה איזו טקטיקה ואיזו אסטרטגיה עדיפה. גם כשהכלים היו די דומים, וראינו כבר כמה קרבות שריון בשריון קטנים וראינו את האוקראינים והרוסים מפעילים את אותם כלים, צורת השימוש בהם והטקטיקה שבמסגרתה השתמשו בהם, והאסטרטגיה שהם שימשו, השפיעה יותר מאשר האמל"ח כשלעצמו. יש סיבה לכך שראינו טורי שריון רוסיים בוערים, אבל אף על פי שראינו הרבה מאוד שריון אוקראיני לא ראינו טורי שריון אוקראיני בוערים באותה מידה. זו לא בעיית אמל"ח, כפי שאנחנו אמורים לזכור. הטילים שיש ברשות הרוסים, והם ישנם גם ברשות החיזבאללה, מספיק טובים גם כדי להשמיד מרכבה 4, ובוודאי כל דבר שיש בשירות האוקראיני. זה לא שלרוסים היו חסרים האמצעים, הייתה חסרה להם הטקטיקה והאסטרטגיה כדי לעשות בהם שימוש מועיל, והכוחות המאומנים שיכולים לעשות טקטיקה. כי לעשות אסטרטגיה זה דבר שקל מאוד לעשות, לשרטט חיצים על מפה זה יפה מאוד. אם אין לכם כוחות מיומנים שיודעים להילחם, כל זה לא שווה כלום.

בסופו של דבר ראינו את הישן, ראינו את החדש וראינו את מהפכת המידע. מהפכת המידע, אנחנו כבר נמצאים בשלב הסינתזה. בשלב הראשון נוטים לומר "זה ישנה את הכול". בשלב הבא אחר כך "זה לא משנה כלום". ובשלב השלישי – זה משנה, אבל לא בהכרח כמו שחשבנו. זה משפיע, לפעמים מאוד, אבל לא הפך את פני הלחימה. עדיין יש ערפל קרב, ולדוגמה הרוסים עדיין הצליחו לסגת מחרסון בסתר בלי שהאוקראינים יצליחו לתפוס אותם, עם כל המודיעין והמידע המודרני שלרשותם. ולמרות זאת, היכולות של מי שיש לו המידע ויודע לנצל אותו לצרכיו, זה מכפיל כוח. הוא לא בא במקום יכולת הלחימה ולא בא במקום הטנקים והמטוסים, אבל טנקים ומטוסים שמתוגברים במידע ובאימונים טובים עושים עבודה אחרת לחלוטין מאלה שלא. ואלה, בעיניי, המאפיינים החשובים של המלחמה.

המערכה האווירית

ד"ר עוזי רובין

אני אדבר על המערכה האווירית, בדגש על ההשתתפות האיראנית במלחמה. שלושת השלבים של המערכה היבשתית שהיו עד כה הם: השלב של הפלישה, הכישלון בצפון, המעבר לדונבאס והתקפת הנגד האוקראינית באזורי חרקוב וחרסון. במערכה האווירית אנחנו רואים עד עכשיו בערך 3 או 4 שלבים. הראשון הוא מהלומת תקיפה, מעין "מבצע מוקד" רוסי בניסיון לדכא את ההגנה האווירית ואת חיל האוויר האוקראיני, אחרי כן אנחנו רואים כמעט במקביל שלב של מערכה אסטרטגית בעומק שטח אוקראינה, מה שאנחנו רואים בכל המלחמות המודרניות: מערכה אווירית בחזית ובנפרד מערכה אסטרטגית נגד העורף. בשלב הראשון נגד מטרות ערך שונות, בשלב השני בעיקר כנגד מסילות הברזל ובשלב השלישי שנמשך עד עתה – המערכה נגד מערכת החשמל של אוקראינה.

מהלומת הפתיחה השיגה כמה מיעדיה, אבל לא השיגה אותם בשלמות. אתם רואים כמה דוגמאות, למשל מסלול אוקראיני שמותקף על ידי טילי שיוט רוסיים, ואנחנו רואים את כל הפגיעות לא על המסלולים. פגיעה בשדה תעופה שבו יש מטוסי תובלה בכמויות, אבל רק 3 מטוסים נפגעו, פגיעה במסלול – אנחנו רואים כאן קו של מיג-29 אוקראינים. יש אומנם פגיעה במסלול, אך אף מטוס לא נפגע. ואלה דוגמאות בלבד. המלחמה האווירית באוקראינה היא מלחמה ללא מגע. לאוקראינים יש עדיין כוח הגנה אווירית לא מבוטל, ולרוסים אין צורך להסתכן ולטוס מעל אוקראינה כדי לתקוף את עורפה. התוצאה היא שלמעט בשלב הפתיחה, חילות האוויר כמעט אינם מגיעים למגע זה עם זה.

המערכה האווירית מתחלקת לקרב מעל אזור הלחימה, ולתקיפה אסטרטגית לשיתוק התשתיות האוקראיניות בעורף. אני אדבר על שניהם. הכלים שמשמשים ללוחמה אווירית מעל שדה הקרב עדיין כוללים מטוסים מאוישים מעידנים קודמים, ששני הצדדים משתמשים בהם תוך ספיגת אבדות כבדות. כל החיילים בחזית מצוידים בטילי כתף נגד מטוסים, שיעילותם גובה אבדות קשות, קשות מאוד, לכן הלוחמה האווירית מעל שדה הקרב עוברת יותר ויותר לכטב"מים. אנחנו רואים פה ציור של כטב"מ חמוש רוסי שתוקף טנק. נדרשים גם כטב"מי סיור כדי לאתר מטרות. בתמונה אתם רואים כטב"מ ישראלי במקורו, ה"סרצ'ר", שהרוסים מייצרים אצלם ברישיון, ויש גם כטב"מים מתאבדים רוסיים די מוצלחים, המונעים במנועים חשמליים. בעיקרו של דבר אלה טילי נ"ט מעופפים. יש להם חיישן אופטי שיועד להתמקד על טנק, הראש הקרבי קטן מאוד – כמה ק"ג בלבד – בשביל טנק זה מספיק, וזה עושה די הרבה צרות לאוקראינים.

לרוסים יש בעיה עם כל נושא הכטב"מים, הם נכנסו לנושא מאוד באיחור. כשלצבאות ישראל, ארה"ב ואירופה היו כטב"מים הרוסים עדיין זלזלו באמצעי לחימה זה. רק במלחמת גאורגיה הם גילו שזה משהו משמעותי, לגאורגים היו חמישה כטב"מים ישראלים שכולם הופלו, אבל עד שהם הופלו הם עשו עבודה די משמעותית. הרוסים התרשמו, מי שזוכר קצת אחרי המלחמה, 3–4 חודשים אחרי המלחמה הגיעה משלחת רוסית לארץ, אז היינו איתם ביחסים טובים מאוד, וישראל מכרה להם כטב"מ מהדור הראשון, ה"סרצ'ר", והם קיבלו גם את זכויות הייצור. הם התחילו לפתח דגמים משלהם, אבל כנראה בגלל מלחמות פנימיות בין חיל האוויר הרוסי לצבא היבשה כל העסק הזה הלך לאט, נכנסו למלחמה עם מעט כטב"מים, ממש חוסר בזה, היו צריכים לקנות. ישראל וטורקיה כמובן לא סיפקו להם, סין להפתעת כולם גם כן לא סיפקה להם, אז הם הלכו לאן שאפשר, דהיינו לאיראן. באיראן הם קנו כטב"מ סיוור ותקיפה שנקרא "מוהאז'ר 6", אנחנו לא שומעים עליו הרבה, רק אקזמפלר אחד כמעט שלם (רק אחד מלהבי הפרופלור נשבר) נמשה מהים השחור על ידי האוקראינים עם החימושים שלו, כנראה נפל במשימת אימון. הדגם הזה כנראה לא אמין במיוחד, כי גם באתיופיה היו איתו בעיות של אמינות. אנחנו לא רואים שום סימן שהכטב"מ הזה משתתף בקרבות, בכל אופן עובדה שהוא כטב"מ מפיתוח ותוצרת איראנית שהיה בידי הרוסים ונפל בידי האוקראינים.

ועכשיו לגבי המערכה האווירית האסטרטגית נגד העורף האוקראיני. יגיל – אף על פי שאמרת שבמלחמה זו הכול זה more of the same, בקטע הזה של המערכה האווירית האסטרטגית זה לא more of the same. בעבר בשביל לעשות לחימה אסטרטגית בעורף של האויב היו ציים של מפציצים אסטרטגיים כמו ה-B-17 במלחה"ע השנייה, או ה-B-52 במלחמת וייטנאם, שהפילו גשם של פצצות ברזל בכמויות. לשם כך הם היו צריכים לחדור למרחב האווירי של האויב ולספוג אבדות מול הנ"מ ומול טילי הקרקע-אוויר שלו. היום זה לא עובד ככה. בתמונה אתם רואים מפציץ אסטרטגי רוסי תוקף את אוקראינה. הוא לא מטיל גשם של פצצות אלא טס 500–600 ק"מ מחוץ למרחב האווירי של אוקראינה ומשגר טילי שיוט. הרוסים השתמשו בפצצות ברזל רק פעם אחת, במריופול. בכל השאר, המפציצים טסים מחוץ לאזור ההגנה האווירית של אוקראינה, משגרים טילי שיוט ארוכי טווח וכפוגעים בדיוק רב מאוד. יש להם כמה סוגים של טילי שיוט ארוכי טווח, יש להם טילי שיוט יבשתיים שנורים מעבר לגבול, בעיקר מבלרוס, טילים אלה הם חלק ממערכת הסקאנדר הכוללת גם טילים בליסטיים וגם טילי שיוט. הטיל האווירי העיקרי נקרא "KH-101", הוא טיל משוכלל מאוד, וגם יקר מאוד. בעצם זה טיל שנועד לשאת ראש גרעיני, והם משתמשים בו למטרות קונבנציונליות. הם משתמשים גם בטיל שיוט קצת יותר מיושן שנקרא "KH-555", וכן טילי שיוט ימיים שנקראים "קליבר", ושעליהם שמענו כבר מההתערבות הרוסית בסוריה.

במערכה האווירית האסטרטגית הזו היו כמה פאזות. הפאזה הראשונה – הם קודם כול חיסלו את כל שדות התעופה האזרחיים כדי למנוע שימוש של חיל האוויר האוקראיני בהם, פגעו במיכלי דלק, כל מיני מטרות אסטרטגיות, הפציצו את בית החרושת לטנקים בקייב, אפילו עשו לפחות פעם אחת סיכול ממוקד נגד מפקדים אוקראינים.

בפאזה השנייה הם ניסו לשתק את מערכת הרכבות האוקראינית, כי מערכת הרכבות הזאת היא בעצם חוט השדרה של התחבורה האוקראינית. בעיקר הם רצו למנוע העברת נשק מהמערב לחזית בעזרת הרכבות. פה הם נכשלו, כי מערכת הרכבות האוקראינית עדיין בנויה בשיטה הסובייטית, זה בנוי לא על רווחיות אלא על רובוסטיות ועל יכולת להתגבר על תקלות. למזלם של האוקראינים הם לא חשמלו עדיין את מערך הרכבות שלהם, שברובו (80%–90%) עדיין נשען על קטרי דיזל. במאמר מוסגר, זה מעלה את השאלה של המשמעות הביטחונית של המעבר לרכבות חשמליות בישראל.

כשהרוסים נוכחו בחוסר ההצלחה בפאזה זו הם הפסיקו עם זה, ובפאזה הבאה היעד שלהם היה לשתק את תשתיות הייצור ותמסורת החשמל באוקראינה. פה נראה תמונה אחת שצולמה מלוויין של אירופה בשעות הלילה, שמדגימה את ההצלחה הרוסית – אתם רואים פה תמונה של אירופה בלילה של ה-24 בנובמבר 2022, הינה טורקיה, הינה הים השחור והינה חור שחור – זו אוקראינה ללא חשמל. באותו לילה לא היה חשמל כמעט באף מקום באוקראינה, חוץ מכמה נקודות בודדות במערב המדינה.

הפאזה הזו נמשכת עד היום, וכל שבוע-שבועיים הרוסים שולחים עוד מטח שמחסל את מה שנשאר לאוקראינים. האוקראינים מתקנים בעזרת המערב, אבל לאט לאט יש דגרדציה ביכולת שלהם לייצר ולהעביר חשמל.

כל זה דורש כמויות עצומות של טילים. כבר מההתחלה החלו הניחושים בכמה טילים השתמשו הרוסים וכמה עוד נשארו להם. מדברים פה על אלפים, עד לאוגוסט 2022 רויטרס דיבר על כ-3,600 טילים שכבר השתמשו בהם. שר הביטחון האוקראיני נתן מספרים דומים בסוף נובמבר, אבל מה שמעניין זה סוגי הטילים שהוא טוען שהרוסים השתמשו בהם. אלה שבירוק הם הטילים התקניים שעליהם דיברתי קודם. כל השאר הם אלתורים. אנחנו רואים ברשימה טילים נגד אוניות שמשתמשים בהם נגד מטרות יבשתיות, אנחנו רואים אפילו טילי קרקע-אוויר שמשמשים גם בתור טילי קרקע-קרקע, תכף נדבר על זה, זה לא בלתי אפשרי. המחירים של הטילים התקניים המתקדמים ביותר, דהיינו ה-KH-101, מדובר על בין 10–13 מיליון דולר ליחידה. מחירים כאלה לא אפשרו להצטייד בכמויות גדולות; ההיגיון היה שטילים אלה נועדו למלחמה

גרעינית ולא ללוחמה קונבנציונלית, לכן לא היה צורך במאסות שלהם, ולכן התחילו ניחושים כמעט מההתחלה שמלאי הטילים הרוסיים הולך ופוחת. התקשורת המערבית פתחה במסע ניחושים מתי ייגמרו הטילים, עוד שבוע, עוד שבועיים? אבל העובדה היא שהם לא נגמרו עד עכשיו. מאידך גיסא, האלתורים שהזכרתי קודם מציינים שבכל אופן יש להם קושי, כי הם משתמשים בטילי קרקע-אוויר S-300 בתור טילי קרקע-קרקע; זה אפשרי, אם כי לא בדיוק גבוה. הם משתמשים גם בטילי אוויר-ים ענקיים ומיושנים מתקופת המלחמה הקרה, שנושאים ראש קרבי של טון שנועד לחסל אוניות מלחמה גדולות. כל פעם ששומעים על בניין שקרס באחת הערים עם 50-60 אוקראינים הרוגים, זה טיל כזה שפספס. כי הם לא נועדו לכגוע במטרות יבשתיות; קל למצוא אונייה בים, קשה למצוא בית ספציפי בתוך עיר בעזרת טיל מונחה מכ"מ.

ואז, מי מגיע לעזרה? אנחנו רואים פה את זלנסקי עם ה"שהאהאד". יש שני סוגים של "שהאהאד": "שהאהאד 136" וה"שהאהאד" הקטן יותר, ה-131. טכנית זה כטב"מ, אבל פונקציונלית זה טיל שיוט לכל דבר: הוא נועד לטוס בכיוון אחד ולפגוע במטרה שצוינה לו מראש בדיוק רב. אנחנו מכירים את הטיל הזה עוד מספטמבר 2019 – התקיפה הרצחנית על שדות הנפט בסעודיה שבמשך כמה זמן הקטינה את ייצוא הנפט ב-50 אחוז. אתם רואים בתמונה את השברים שנמצאו שם, הסתכלו על כנף הדלתה עם הכנפונים האלה, ופה יש שלט למיטיבי ראות: "Unknown Delta wing UAV". הוא לא היה מוכר בזמנו כי האיראנים החזיקו אותו במגירה ולא חשפו אותו, אבל אם תסתכלו על הצורה הזאת, זה אותו דבר. זה ה"שהאהאד 131". אחרי התקיפה בסעודיה הם המשיכו להסתיר אותו, אך תקפו בעזרתו כמה פעמים, בין השאר שתי אוניות ישראליות. הם חשפו את הכלי הגדול יותר בפומבי לראשונה בינואר 2021, אנחנו רואים את הכטב"מ הזה יוצא ממכולה של 5 כטב"מים.

מה מקורו של הכטב"מ הזה? כנראה שהתכן המקורי שלו היה גרמני: פרויקט של חברת דורניר (Dornier) משנות ה-80 של המאה הקודמת, שהגיע גם לישראל וכנראה גם לדרום אפריקה, ואיכשהו הגיע לאיראן. יש כל מיני השערות, אני לא רוצה לחזור עליהן פה אבל סך הכול זה העתק של הכטב"מ הגרמני שנועד לשוטט ולמצוא מכ"מים. יש לו חיישן, הוא קולט אותות מכ"מ ומתמקם עליהם. האיראנים הפכו אותו לטיל שיוט. טיל שנוסע מנקודה לנקודה, טס עם GPS, מגיע לנקודה, צולל אליה ומשמיד אותה. רש"ק לא גדול, בין 20-40 קילו, אבל זה מספיק, הדיוק מפצה על זה.

הינה פרסום של האיראנים עצמם. החוכמה של הכטב"מ הזה היא שהוא פשוט לחלוטין, כל בעל שתי ידיים ימניות שאוהב לעשות "Do it yourself" יכול לייצר את זה אצלו בחצר האחורית, אז זו גאונות אחת. גאונות שנייה היא השימוש במרכיבים מהגורן ומהיקב, מרכיבים אזרחיים. המנוע הוא מנוע גרמני שמשמש חובבי

טיסה, האלקטרוניקה – הנשיא ביידן הקים ועדה שתבדוק למה 85% מהרכיבים האלקטרוניים בכטב"מ הזה ובכטב"מ השני (ה"מוהג'ר 6" שהוזכר קודם) הם מתוצרת ארצות הברית. אבל איך קורה שאפשר לקנות אותם באופן חופשי? מסיבה פשוטה: האיראנים השתמשו בטכנולוגיה אזרחית טובה, מדויקת, שנמצאת בכל סמארטפון היום. אין שום בקרת ייצוא שחלה על רכיבים פשוטים כאלה. סך הכול אתם רואים שזה כלי קטן, 2.5 מטר, משקל להמראה 200 קילו, 3 אנשים יכולים להרים את זה, טס לאט, טווח גדול, המחיר בין 20–30 אלף דולר, זה הרבה יותר זול מטיל שיוט של 10 או 13 מיליון דולר. הרוסים קנו כמויות, אלפים מהם – לפי אחת הידיעות הם קנו 2,400 יחידות. הם תוקפים בעזרתם. יש סרט של תקיפה באודסה, זה מרשים מאוד. סך הכול הם משתמשים בזה, כאמור, למרות הכינוי "כטב"מים" כלים אלה לאמיתו של דבר הם טילי שיוט, נוסעים רחוק מאוד, הם יכולים להגיע לכל נקודה באוקראינה. הם טסים לאט, זה נכון, זה לוקח הרבה שעות להגיע ללבוב עם זה – אבל זה מגיע. גם ללבוב הגיעו הכטב"מים האלה, פגעו וגרמו לנזקים למערכות החשמל.

מה האוקראינים עושים נגד זה? הם משתמשים קודם כול בטילי אוויר-אוויר, יש להם חיל אוויר שעדיין מבצע גיחות מעל אוקראינה עצמה, אם כי הוא מסתכן, לרוסים יש טילי אוויר-אוויר ארוכי טווח שיכולים לירות מעבר לגבול של אוקראינה ולפגוע בהם. יש לאוקראינים קושי גדול לייצר את ה"שאהאדים" האיראניים בעזרת מטוסים. אחת הבעיות היא האיטיות של ה"שהאהאד". טילי אוויר אוויר נועדו להעסיק מטרת מהירות יותר. אתם רואים בתמונה מקרה אחד, שימו לב לכנף הדלתה המשולשת של ה"שהאהאד" הזה, וטיל האוויר-אוויר עובר אותו ומתפוצץ לפניו, כי הוא לא מצליח לנעול עליו. באחד המקרים, מיג-29 אוקראיני הצליח להשמיד "שהאהאד" כזה, הוא הושמד בעצמו כי השברים נכנסו לו למנוע, הטייס הופל, אתם יכולים לראות פה את השברים של המטוס האוקראיני. עד פה לגבי יירוט מהאוויר.

יירוט מהקרקע: אתם רואים שהם משתמשים בכל שיטה אפשרית, הנה תמונה של יירוט בעזרת טילי קרקע-אוויר, בתמונה הבאה רואים מערכת נ"מ שהאוקראינים אלתרו משני מקלעים ובסוף, כשלא נשאר ברירה אחרת, חיילים עומדים למטה ברחוב ויורים עם הקלצ'ניקובים שלהם על הכטב"מים. בשילוב של כל השיטות הללו הם מצליחים להפיל אותם. כמו שאמרתי, מעת לעת הרוסים משגרים גלים של טילי שיוט וכמה עשרות "שאהאדים". האוקראינים טענו לאחרונה שהם מצליחים להפיל את כל ה"שאהאדים" שמגיעים בגלים הללו. אין כל אימות לכך, אבל מעדויות עקיפות נראה שהם מצליחים להשיג אחוז הפלה גבוה.

בנוסף, האוקראינים מקבלים תגבורת מהמערב שהיא יעילה מאוד, כנראה הכי יעילה היא המערכת הגרמנית שנקראת Gephard, שהיא בעצם שני תותחי נ"מ 35 מ"מ, טכנולוגיה של מלחמת העולם השנייה, מכ"מ די משוכלל אבל גם הוא לא הרבה יותר טוב ממלחמת העולם השנייה. יש להם טילי קרקע-אוויר "Iris T" גרמניים – זה ה"כיפת ברזל" הגרמנית, גם הם אומרים לנו שהם מוצלחים אבל אין נתונים על אחוז ההצלחה שלהם. יש טיל קרקע-אוויר קצר טווח אמריקאי שנקרא "NASAM", זה בעצם טיל אוויר-אוויר שיוזם אותו מהקרקע, ויש איזה טיל פשוט מאוד וזול שעומד להיכנס לשירות בקרוב ולהיכנס לאוקראינה.

עם כל הדברים האלה הם מצליחים להחזיק מעמד, הם נשחקים אומנם אבל אוקראינה זו ארץ גדולה, מספר המטרות הוא ענק והייתי אומר שכוח האש הרוסי עד עכשיו לא הצליח לשבור את כוח הלחימה של אוקראינה, לא הצליח לשבור את יכולת האוקראינים לשנע כוחות וציוד ממקום למקום ולא דיכא את המורל של העם האוקראיני. נראה שהוא מוכן להמשיך במלחמה עד מה שהוא מקווה שיהיה ניצחון.

מה המשמעויות לישראל? קודם כול ה"שהאהאדים" עצמם, הכטב"מים האיראניים הם סכנה לישראל כשלעצמם. זה נשק מסוכן, נשק בעייתי שמגיע לידי חיזבאללה, יכול להגיע גם אולי לעזה, תהיה לנו בעיה וצריך לטפל בזה. לגבינו, הניסיון שהאיראנים רוכשים בהפעלת הציוד שלהם באוקראינה הוא כמובן לא טוב לנו, כי הם לומדים איך להשתמש בזה טוב יותר, לומדים מהטעויות שלהם, אבל זה עובד לשני הצדדים. אנחנו יכולים ללמוד ממה שהאוקראינים עושים, גם האוקראינים הולכים ולומדים איך מתמודדים עם זה ואנחנו יכולים להרוויח מהעניין.

אפשר להעריך שהרוסים יגמלו לאיראנים עבור העזרה, והגמול הזה לא יהיה טוב לישראל. יכול להיות שהאיראנים סוף סוף יקימו חיל אוויר מודרני, בתמורה לעזרה שלהם, ועוד כמה דברים לא טובים לנו. יחד עם זה, אני חושב שאפרים יסכים עם זה: העובדה שהאיראנים בפירוש עומדים לצד רוסיה במערכה הזו, גם נותנים את כלי הנשק, גם מרשים לרוסים להקים בתי חרושת לייצר את זה אצלם, גורם לשינוי העמדה באירופה, שעד עכשיו הם ראו את איראן כבעיה של ישראל, הם מתחילים לראות את איראן כבעיה של אירופה.

הדילמות האמריקניות

פרופ' איתן גלבוץ

בניגוד להרצאות הקודמות, שעסקו בעיקר בהיבטים צבאיים, אני מבקש לעסוק בהיבטים אסטרטגיים, פוליטיים ומדיניים. אתייחס יותר למה שאולי יתרחש בשלב הבא אחרי החורף, וכחות במה שקרה מאז שפרצה המלחמה לפני שנה. זאת אף שמדובר בתרחישים, בתסריטים ובהסתברויות, ולא הרבה יותר מזה.

הדילמה הראשונה של ארה"ב הייתה בקשר למודיעין, כי היא הייתה אחת המדינות הבודדות שלא הופתעו מפריצת המלחמה. ממשל ביידן תיאר בצורה פחות או יותר מדויקת מה הולך לקרות כשמעטים האמינו לו, ובראש ובראשונה האוקראינים. האמריקנים כן הופתעו ממהלך המלחמה, מהכישלונות של הצבא הרוסי ומיכולת העמידה והגבורה של צבא אוקראינה.

הדילמה האמריקנית הייתה האם לכרסם את תוכניות ההתקפה של פוטין או לא, כאשר הפרסום הזה היה יכול לחשוף מקורות מודיעיניים. הם החליטו שכדאי לקחת את הסיכון. מלכתחילה הגדיר ממשל ביידן, כמו פוטין, את המלחמה כמאבק על הגמוניה מעצמתית במאה ה-21. פוטין רוצה להחזיר את רוסיה לגאוגרפיה של האימפריה הסובייטית, ואוקראינה עמדה לו בדרך. הוא חשב שמלחמה שבה ניצחונו יהיה מהיר ומכריע תבסס את מעמדה של רוסיה בזירה הבינלאומית לקראת המאבק שמנהיגים ומדענים תיארו אותו במונחים של התחרות בין מעצמות יריבות כולל ארה"ב, סין והאיחוד האירופי. לכן, מבחינת ארה"ב, המלחמה חרגה בהרבה מהזירה המקומית של רוסיה מול אוקראינה.

מטרות ארה"ב

מלכתחילה, האסטרטגיה הייתה להיאבק בפוטין. קודם כול, מה לא לעשות. לא לחזור להסכם הפיוס של מינכן ערב מלחמת העולם השנייה ולא לחזור על העמדה הרופסת המערבית שהשלימה עם הכיבוש הרוסי של חצי האי קרים מאוקראינה בשנת 2014. הפעם ההחלטה הייתה שלא להפקיר את אוקראינה לגורלה. מכאן נחשפו דילמות אחרות: אם לסייע, אז השאלה איך. היה ברור שארה"ב ובנות בריתה בנאט"ו לא תשלחנה חיילים לאוקראינה למלחמה ישירה מול חיילים רוסים, מה שנקרא *Boots on the ground*. המערב החליט לספק נשק הגנתי ולהטיל סנקציות כבדות על פוטין ורוסיה, שאותן הגדירו כ"סנקציות משתקות" – *Crippling sanctions*. אספקת הנשק עבדה, הסנקציות הרבה פחות.

האמריקנים הגדירו שלוש מטרות אסטרטגיות, ועוד אחת נוספה בהמשך. המטרה הראשונה הייתה למנוע מפוטין ניצחון מכריע בשל ההיבטים הגלובליים יותר של המערכת הבינלאומית. המטרה השנייה הייתה למנוע התפשטות המלחמה למדינות שכנות: המדינות הבלטיות או מולדובה. הבלטיות הן חברות בנאט"ו, והתפשטות המלחמה לשם הייתה עלולה להרחיב את גבולות הגזרה וגבולות המלחמה עד לסכנה של מלחמת עולם שלישית. המטרה הבאה הייתה למנוע עד כמה שאפשר או לצמצם ציר רוסי-סיני. מצד אחד, ברור שלשתי המעצמות האלה יש אינטרס משותף להחליש את ארה"ב והמערב. מצד שני, סין תלויה יותר כלכלית במערב ויש לה סיבה טובה להוציא את רוסייה מתחרות על הגמוניה. ארה"ב גם חששה שסין תחקה את רוסייה ותפלוש לטיוואן. בהצהרות ובדיפלומטיה ארה"ב הזהירה את סין מפני סיוע צבאי לרוסייה ומפלישה לטיוואן.

אחר כך נוספה עוד מטרה. פוטין התחיל לאיים בנשק גרעיני טקטי כדי לחפות על כישלונותיו הצבאיים. בהגדרתו זהו נשק שמוגבל לטווחים שהוא יכול להגיע אליהם ובכוח ההרס שלו. יחד עם זאת שימוש בו, לראשונה מאז מלחמת העולם השנייה, ישנה את כללי המשחק ביחסים הבינלאומיים. במגמה להרתיע את פוטין, ארה"ב ונאט"ו הזהירו שייאלצו להגיב בעוצמה.

תרחישים בשלב הבא

מה צפוי בשלב הבא של המלחמה? שני הצדדים אומרים שבשלב הבא הם ינסו להשיג הכרעה. בחודשים האחרונים, כתוצאה מהחורף ומסיבות אחרות, המלחמה עברה למתכונת של התשה, מלחמת חפירות שמזכירה דווקא את מלחמת העולם הראשונה. השאיפה להגיע להכרעה חייבה שינויים במגמות הסיוע המערבי.

יש שלושה תרחישים עיקריים אפשריים:

1. ניצחון רוסי, שיתבטא קודם כול בהרחבת השטחים הכבושים, בניצחונות בקרבות עם צבא אוקראינה ובפגיעות קשות עוד יותר בתשתיות אזרחיות.
2. ניצחון אוקראיני. בלימת ההתקפות הרוסיות הצפויות, הסבת אבדות כבדות לרוסים בכוח אדם ובאמצעי לחימה ושחרור, אפילו חלקי, של שטחים שהרוסים כבשו.
3. המשך המצב של Stalemate, כלומר, קיפאון או תיקו. אף אחד משני הצדדים אינו מצליח להכריע את המלחמה לטובתו. למעשה זה המצב שנוצר מאז שהרוסים כבשו את חצי האי קרים. היקף המלחמה פוחת במידה רבה. היו מקרים כאלה בהיסטוריה. למשל, מלחמת השחרור שלנו הסתיימה בהסכמים לשביתת נשק. מלחמת קוריאה הסתיימה באופן דומה.

הסיוע המערבי עשוי להיות גורם משמעותי בשלב המלחמה הבא. כאן צפות כמה דילמות. קודם כול, אספקת נשק. בשלבים המוקדמים, האמריקנים ונאט"ו הגבילו את אספקת הנשק בסוגים ובטווחים. הם סיפקו נשק הגנתי, בעיקר טילים נגד מטוסים וטנקים – "סטינגר" ו"ג'אולין". הם אסרו על האוקראינים להשתמש בנשק שהם קיבלו לשם התקפות על מטרות בתוך שטחה של רוסיה. הם כן התירו התקפות על כוחות רוסיה במחוזות המזרחיים שנכבשו מידי אוקראינה.

לפני זמן לא רב חלה התפתחות דרמטית בנושא זה כאשר המערב החליט לספק לאוקראינה נשק התקפי – טנקים. האמריקנים ביקשו מהגרמנים להעביר לאוקראינה טנקים מדגם לאופרד. הגרמנים התנו תשובה חיובית בהתחייבות ארה"ב לספק במקביל טנקים אמריקניים מדגם אברמס. מסיבות היסטוריות, גרמניה לא רצתה להיות המדינה היחידה שמספקת לאוקראינה נשק התקפי. לאחר מו"מ, ארה"ב הסכימה. שתיהן וגם פולין מספקות טנקים לצבא אוקראינה. הפעלתם ותחזוקם הם מסובכים מאוד מבחינה לוגיסטית, אבל האוקראינים חושבים שזה מפתח להצלחה במלחמה של השלב הבא. זלנסקי אפילו אמר: "אני צריך 300 טנקים בשביל לנצח את הצבא הרוסי".

הנושא השני הוא טריטוריאלי. במצב שבו פוטין משיג הישגים צבאיים, עד כמה המערב ירשה לאוקראינה לתקוף מטרות צבאיות, בדגש על מטרות צבאיות בלבד, בתוך רוסיה עצמה. היו כאלה בודדות מאוד, אבל השאלה היא האם יינתן לצבא אוקראינה לנקוט מהלכים כאלה. זה, כמובן, גם עניין של תיאום בין ארה"ב לבין בעלות הברית שלה בנאט"ו ובאיחוד האירופי. למרות בקשות של זלנסקי, בשלב זה המערב אינו מוכן לספק לו מטוסי קרב וטילים לטווחים בינוניים שיכולים לפגוע במטרות עומק ברוסיה. אבל ניצחונות רוסיים עשויים לשנות גם את ההחלטות האלה.

מצד שני, אם האוקראינים יצליחו ורוסיה תמשיך לספוג מפלות, תתעצם הסכנה של שימוש רוסי בנשק גרעיני טקטי. אם ההרתעה של המערב תיכשל, סביר שהוא יגיב באמצעים קונבנציונליים, זאת אומרת שהם ירצו להשיג תוצאה קונבנציונלית שתהיה שקולה כנגד שימוש בנשק גרעיני טקטי. כלומר, התקפות מאסיביות בנשק קונבנציונלי על מטרות צבאיות רוסיות כדי לנטרל את תוצאות השימוש ולייצר הרתעה לגבי כל מי שאי פעם יחשוב על שימוש בנשק גרעיני.

על הישגים צבאיים רוסיים משמעותיים, כאמור, המערב עשוי להגיב בהסלמת הסיוע הצבאי שלו. אבל תיתכן גם אופציה אחרת: הוא עשוי ללחוץ על אוקראינה לנהל מו"מ ולהגיע לסיום המלחמה באמצעות

הסכמים. סביר שיהיה קשה מאוד לשכנע את האוקראינים לעצור גם אם ההפסדים שלהם יהיו הרבה יותר קשים וגדולים ממה שהיו עד עכשיו.

אילוצים

אילו אילוצים עלולים להשפיע אל האסטרטגיה האמריקנית והמערבית? עייפות מהמחיר הכלכלי ומהמצב הקפוא בשטח. בשנת 2022, ארה"ב הקציבה למימון הסיוע לאוקראינה סכום עתק של 32 מיליארד דולר. אירופה השקיעה 13 מיליארד דולר. המלחמה גובה מחיר כלכלי נוסף במערב כמו עלייה ניכרת במחירי הדלק והגז ובתעריפי החשמל. יחד עם זאת, כשיעבור החורף, צריכת הדלק והגז תפחת.

דעת הקהל בארה"ב תומכת במדיניות ביידן, אבל בקונגרס מסתמנים הבדלים בין הדמוקרטים, ששולטים בסנאט, לבין הרפובליקנים, ששולטים בבית הנבחרים. אומנם הרפובליקנים שוטמים את רוסיה ופוטין אבל גם את ביידן והדמוקרטים. אחדים מהם טענו שארה"ב אינה יכולה לתת לזלנסקי שיק פתוח. הבחירות לנשיאות ב-2024 התחילו הרבה יותר מוקדם מהרגיל והן תלוונה כל מה שממשל ביידן עושה, גם בקשר למלחמה באוקראינה. ביידן ביקר בקייב והתחייב להמשיך בסיוע ככל שיידרש, אבל ממשלו יצטרך להיאבק בניסיון של רפובליקנים קיצוניים לסדוק את הקונצנזוס הרחב שעדיין קיים לגבי הצורך לסייע לאוקראינה לנצח את רוסיה.

בשלב הבא במלחמה, שיתחיל לאחר החורף, שני הצדדים ינסו להכריע אותה. הרבה תלוי ביכולת של רוסיה ללמוד לקחים מהכישלונות הצבאיים של השנה הראשונה וליישם אותם, וביכולת של אוקראינה להתמיד בנחישות הקשוחה להגן על עצמה בסיוע נשק התקפי מתקדם יותר שיעמוד לרשותה. המערב עלול לפגוש דילמה קשה: אם פוטין משיג ניצחונות איך לעצור אותו, ואם הוא נכשל איך להרתיע אותו משימוש בנשק גרעיני טקטי. אתגר נוסף הוא איך להרתיע את סין מפני סיוע צבאי לרוסיה ושימוש בכוח כדי לכבוש את טיוואן. אלו אתגרים שיחייבו מחשבה אסטרטגית יצירתית ושיתוף פעולה הדוק בין ארה"ב לבעלות בריתה באירופה ובאסיה.

השלכות המלחמה באוקראינה על ישראל

פרופ' אפרים ענבר

אמנה בצורה טלגרפית שמונה השלכות של המלחמה באוקראינה על ישראל, ובסיום אדון בקצרה במה שישראל צריכה לעשות או לא לעשות בנושא אוקראינה.

למרות התחזיות הוורודות על "קץ ההיסטוריה" והרחבת סדר העולם הליברלי, שימוש בכוח נשאר אחד האמצעים בארגז הכלים העומדים לרשות קברניטי מדינה. צריך להכיר בכך שזה העולם שאנחנו חיים בו, אף על פי שחלק מהאנשים שנחשבו חכמים הכחישו את האפשרות לשימוש בנשק להשגת מטרות פוליטיות. השימוש שרוסיה עשתה בכוחה הצבאי נעשה על פי תפיסתם לצורכי ביטחון. בגלל הזיכרון ההיסטורי של פלישות מהמערב והרחבת ברית נאטו מזרחה, הרוסים מבקשים שולי ביטחון רחבים לצורך הגנה מפני פולשים. ההסברה הרוסית, אשר זוכה במקומות רבים בעולם להבנה, מזכירה לנו טיעונים ישראליים דומים. גם מדינת ישראל מנסה להצדיק את שליטתה באזורים שמעבר לקו הירוק בצורך להגן על ביטחונה של ישראל.

במידה מסוימת המלחמה באוקראינה, הרחק מגבולות הארץ, "מנרמלת" את מדינת ישראל. כלומר, אם ישראל נתפסה כמקרה מיוחד של אומה הנמצאת במלחמה רוב הזמן, הופעתה של מלחמה באירופה תורמת להבנה שהמצב הישראלי הוא לא דווקא יוצא דופן, אלא מצב נורמלי במערכת הבינלאומית הנוכחית. אם כן נדרשת הסתכלות אחרת על המציאות הישראלית.

ואכן אנחנו רואים, כפי שהוזכר כבר בערב העיון, שהאירופאים התעוררו מהתנומה של כמה עשרות שנים שאופיינה על ידי מחשבה שהם חיים בגן עדן אסטרטגי. אירופה, אשר נמנעה מלהקדיש תקציבים משמעותיים לביטחון, משנה מדיניות ומתחמשת. גם יפן מעדכנת את האסטרטגיה הלאומית ומסיטה כספים רבים לנושא הביטחון בעקבות העלייה בתפיסת האיום נוכח ההתנהגות הסינית. גם אוסטרליה מתחמשת. כלומר, נראה שחלקים גדלים בעולם מבינים שבסופו של דבר הם חיים בעולם הובסיאני.

השלכה שנייה היא בתחום הנשק הגרעיני. המלחמה הזאת הראתה את חשיבות הנשק הגרעיני בהרתעת יריבים. האיומים הגרעיניים מצד רוסיה מגבילים את המעורבות הצבאית של המערב, החושש מהסלמה גרעינית על אדמת אירופה. צריך להבין שבדוקטרינה הצבאית הרוסית יש שימוש בנשק גרעיני גם במסגרת

של מלחמה קונבנציונלית. כלומר, אותו סף גרעיני שהוא ברור מאוד למערב והמערב אינו רוצה לחצות אותו מטושטש הרבה יותר בתפיסה הרוסית.

כמובן, ההצלחה הרוסית להרתיע את המערב מגבירה את הסיכויים לתפוצה גרעינית בכל העולם. יש להניח שבאוקראינה יש המצטערים על הוויתור על הנשק הגרעיני שהיה בידם בעת התפרקות בריה"מ. זה גם הלקח האיראני העיקרי מהמלחמה. הם מבינים שלנשק גרעיני יש יכולת הרתעה שיכולה להועיל למנוע פלישה אמריקאית. הם חוו פלישות אמריקניות לשתי שכנותיהן: אחת ממזרח (אפגניסטאן) והאחרת ממערב (עיראק). יש עדויות שהלקח נלמד בטהראן ממלחמת אוקראינה שנשק גרעיני נחוץ כדי להרתיע את ארה"ב. ייתכן שיהיו שינויים טקטיים במדיניות האיראנית, אבל הם ידבקו במטרה האסטרטגית להתחמש בנשק גרעיני.

השלכה ברורה שלישית היא שאין לסמוך על ערובות בינלאומיות. אוקראינה ויתרה על הנשק הגרעיני שנשאר בשטחה לאחר התפרקות בריה"מ ב-1994 במזכר בוקרשט. במסגרת המזכר ערבו ארה"ב, בריטניה ורוסיה לביטחונה ולשלמותה הטריטוריאלית של אוקראינה. ב-2014 כבשה רוסיה את חצי האי קרים ולאחר מכן תמכה בבדלנים בחבל דונבאס. בפברואר 2022 פלשה רוסיה לאוקראינה תוך ניסיון לשנות את המשטר. רק אז התגייסו ארה"ב, בריטניה ויתר המערב לעזור לאוקראינה, אבל לא להילחם למענה. היום כולנו מבינים שערובות ביטחוניות בינלאומיות הן חסרות משמעות, והן חסרות תועלת ממשית בשעת מבחן. גם לישראל מנסים "למכור" מדי פעם ערובות בינלאומיות ונוכחות של חיילים זרים. המלחמה באוקראינה היא תזכורת נוספת לכך שאין לסמוך על אחרים, ושהדוקטרינה הישראלית של הסתמכות עצמית היא הנכונה.

ההשלכה הרביעית היא חיובית. המלחמה הזו יצרה ביקושים נוספים למוצרים של התעשיות הביטחוניות הישראליות. בעקבות ההלם שגרמה הפלישה הרוסית, מדינות רבות ובייחוד באירופה החליטו שהן חייבות להגדיל את הסד"כ שלהן ולהצטייד בנשק מודרני. עם העלייה בתפיסת האיום באזורים לא מעטים, ישראל יכולה ליהנות מתוכניות ההצטיידות של צבאות רבים בעולם. אכן, יש יותר התעניינות במוצרים הישראליים, ויש גם מכירות. הדוגמה המשמעותית ביותר היא כמובן הבקשה הגרמנית לקבלת מערכת "חץ". נדרש פה אישור אמריקני לעניין, כי זוהי מערכת נשק שפותחה בעזרת כספים אמריקניים. ככל הנראה האישור יגיע לעסקה של מעל מיליארד דולר. זוהי הזדמנות עסקית ענקית. אני בטוח שיש התעניינות במערכות נשק ישראליות גם במקומות אחרים שעד עכשיו אולי היססו להתקשר עם התעשיות הביטחוניות שלנו.

השלכה חמישית נוגעת למרבצי הגז שהתגלו לחופו של הים התיכון באזור הכלכלי הישראלי הבלעדי. המלחמה הביאה למשבר אנרגיה, וההשקעות הישראליות בתחום הגז במזרח הים התיכון, שזכו לביקורת

לא מעטה בכל מיני חוגים בישראל, נראות היום כמבטיחות מאוד. אנחנו בעידן של מחסור באנרגיה ועלייה במחירה. האספקה של גז ישראלי למשק המקומי חוסכת כסף רב מאוד. יתר על כן, ישראל מייצאת גז למצרים, לירדן ולרשות הפלסטינית. גם האירופאים, שהיו פעם תלויים באספקת אנרגיה מרוסיה, מתעניינים בגז הישראלי. כמויות הגז העומדות לרשותה של ישראל הן בינתיים צנועות וקשה להניח שתהווה מנוף להשפעה מדינית ישראלית על האיחוד האירופי, עם זאת יש התעניינות רבה בגז הישראלי מצד האיחוד האירופי, שחתם על הסכם ייבוא גז ישראלי מונזל דרך מצרים.

השלכה שישית והיא חיובית נוגעת בתחום העלייה לארץ. המלחמה הביאה לארץ עשרות אלפים של עולים (רבים מהם גויים). באופן כללי, ישראל מעוניינת בעולים משכילים ממדינות אירופאיות בעלות מערכת חינוך טובה. התרומה של העלייה הרוסית, שכללה את אוקראינה, הייתה חיובית מאוד.

שבע, וזה הוזכר כבר על ידי ד"ר עוזי רובין, איראן הופכת לבעיה של המערב ולא רק של ישראל. אספקת הכטב"מים של איראן לרוסיה, וההתקרבות שלה לרוסיה, שמה את איראן במקום גאופוליטי אחר. בעקבות זאת, יש נכונות גדולה יותר לראות את איראן כמאיימת על מזרח אירופה, בייחוד כאשר הטווחים של הטילים האיראניים מגיעים לשם. יש להניח שאפשר להגדיל את טווח הטילים, ואז מטרת נוספות באירופה תהיינה מאוימות. ההתנהגות של איראן בתקופה האחרונה במסגרת המשא ומתן וחיידוש ה-JCPOA אכזבה מאוד את מדינות אירופה ואת ארה"ב. זהו נדבך נוסף בניכור ההולך וגדל בין המערב לבין איראן. אין זה אומר שהמערב או האירופאים יירתמו לפעילות צבאית נגד המיזם הגרעיני האיראני, אבל יכול להיות שתהיה הבנה רבה יותר לצעדים שישראל תצטרך לנקוט מול איראן.

הנקודה השמינית היא ההשפעה על יחסי ישראל-ארה"ב. אין ספק שמלחמת אוקראינה יצרה נקודת חיכוך נוספת עם ארה"ב. האמריקאים אינם מסתירים זאת. הם רוצים שישראל תשנה את המדיניות ותעזור יותר לאוקראינה. הם מבינים את הדילמה הישראלית מול רוסיה, אבל הם דורשים שישראל תתיישר עם המערב. כלומר, בנוסף למחלוקות בנושא איראן והפלסטינים, נוצר נושא נוסף שיש בו מתח בין שתי הארצות.

העמדה של ישראל אינה יוצאת דופן. הודו, ברזיל ומדינות רבות מהעולם השלישי נוקטות מדיניות דומה כלפי הסכסוך באוקראינה, אבל המדינות האחרות אינן תלויות בארה"ב כפי שישראל תלויה.

בסופו של דבר צריך לתת את הדעת על המדיניות הרצויה כלפי הסכסוך באוקראינה. אין ספק שיש מקום לשינויים קוסמטיים. אולי אפשר לשנות את השיח; הביקור של שר החוץ הישראלי באוקראינה ממש

בתחילת כהונתו אותתה שישראל נותנת תשומת לב רבה יותר לאוקראינה מלפני כן. אפשר אולי להגדיל את הסיוע בכל מיני דברים. אבל באופן בסיסי, אינני חושב שישראל צריכה למכור נשק או לתת נשק התקפי לאוקראינה. לא נראה שיש לנו מספיק סוללות כיפת ברזל בשביל הצרכים שלנו. צריך לזכור שמדינת ישראל נמצאת במלחמה מתמדת ואנחנו זקוקים למערכות האלה. יש כמובן חשש שהן תיפולנה לידי הרוסים והם ילמדו אותן, ואולי יעבירו חלק מהידע לאיראן. אולי זה יכול להיות חלק מהתמורה הרוסית לאיראנים.

באופן כללי, צריך להיזהר מרוסיה כי יש לה כוח היזק לא מבוטל כלפי ישראל. יש הדברים שהוזכרו בערב העיון בתחום הטכנולוגיה גרעינית; יש מערכת S-400 שעדיין לא סיפקו לאיראנים. כל זה דורש זהירות מצד ישראל.

הדבר האחרון, שאני לא בטוח שהודגש מספיק בערב זה, הוא שיכולת המערב להיכנס למלחמה ארוכת שנים מול רוסיה מוטלת בספק. כבר יש קולות ששואלים שאלות בארה"ב ובאירופה האם ההשקעה הגדולה באוקראינה כדאית. האמריקאים אינם חושבים לשלוח חיילים לשם, אבל מדובר על הון תועפות שהאמריקאים והאירופאים מעבירים לאוקראינה. אפשר להניח שיהיו לחצים פנימיים הולכים וגדלים להקטין את הסיוע לאוקראינה במשך הזמן. ההערכה שלי היא שלרוסיה יש אורך נשימה הרבה יותר גדול מאשר לאוקראינה, ובוודאי במקרה שתקטן התמיכה מהמערב. לכן לא צריך להזדרז. יש לנו זמן, ויכול להיות שהדברים גם במערב יתהפכו.